

Romsics, Ignác

Magyarország 1945 és 1948 közötti története a magyar történetírásban

A 2. világháború utáni koalíciós évek történetét időszakonként határozottan megkülönböztethető módon írja le a magyar történetírás. Ilyen szempontból a historiográfia három szakaszra osztható: 1953-56, 1956-80 és a nyolcvanas évek. Az ötvenes évek közepétől ugyan tényszerű, viszonylag objektív az eseménytörténet, az értékelés azonban továbbra is pártos, vagy annak látszó. Egyes, a kommunista párt politikáját kritikával leíró dolgozatok a nyolcvanas évek közepéig nem jelenhettek meg. A 80as években bekövetkező áttörések főleg a publicisztika, a szépirodalom, a film területén zajlottak le. Jelentős a História c. folyóirat, valamint az emigrációs és szamizdat lapok szerepe.

Vári, András

A magyar történetírás a sztalinizmus periódusáról

Az 1949 és 1956 közötti időszak magyar történetéről a legutóbbi húsz évben mindössze kereken 10 nagyobb dolgozat jelent meg. Ezeknek a nagyobbik fele az időszak történetírói szemléletnek fővonalához igazodva részproblémákat kritikusan elemez - a (reform)szocializmus talaján állva. De már 1980 körül jelentkezik a rendszert bíráló szemlélet is (pl. Kovácsy Tibor 1980-as tervgazdaságelemzése). A kutatást rendkívül nehezítette a források jelentős részének hozzáférhetetlensége, helytörténeti vonatkozásban viszont az iratok rendezetlensége. A jelenlegi témaválasztásokra erősen hat az időszakosság igénye és a módszer-váltás szükségessége.

Fischer, Holger

Magyarország 1956 a Német Szövetségi Köztársaság történettudományában

Noha a Német Szövetségi Köztársaságban az 1956-os magyar felkelésről bőséges irodalom jelent meg, német tudósok csak igen csekély mértékben foglalkoztak különálló tudományos kutatás formájában ezzel a témával. A feldolgozást elsősorban magyar emigránsok végezték el, ráadásul ez gyakran magyar nyelven történt. Az ilyen irodalom tehát mindenekelőtt Magyarországra irányult, s ezért csak feltételesen és időben megkésve vált a szövetségi Németország történettudományának részévé. Az irodalom kiadása világosan kapcsolódik a forradalom évfordulóihoz. Tartalmi csomópontok és lényegében egybecsengő értékelések alakulnak ki. Lényeges véleménykülönbségek állapíthatók meg mindenekelőtt azt a kérdést illetően, hogy kik vitték végbe a forradalmat és annak értékelésében, hogy vajon a forradalom elérte-e céljait.

Tarnai, Andor

A 17. és 18. századi német-magyar művelődéstörténeti érintkezések kutatásának előmunkálatai és újabb kezdeményei

A rövid történeti áttekintés utal a rendszeres német-magyar tudományos, egyetemi kapcsolatok korai szakaszára, kiemelve Heidelberget és Marburgot. Az ottani, igen szoros francia és németalföldi kapcsolatokkal rendelkező tanárok voltak az elsők, akik magyarországi irodalmat publikáltak (Martin Schödel: *Disquisitio historico-politica*, 1629–30). Herman Conring helmstedti professzor országismereti szempontjait alkalmazta, saját módszeréhez hasonlítva Bél Mátyás (*Notitia Regni Hungariae*, 1735–42). A Németországban tanuló, munkálkodó és publikáló Szcenzi Molnár Albert magyar grammatikájával (1610) indulnak a nyelvi irányú tudományos kapcsolatok. Az egykori magyarországi értelmiségi csoportok kialakulásának és tevékenységének kutatása elsősorban magyar feladat. Ennek elvégzéséhez fontos annak a többé-kevésbé zárt csoportnak és szakszervezetnek az eddiginél részletesebb megismerése, amelybe a Németországba érkező külföldiek (peregrinánsok) kerültek.

Hargittay, Emil

A 17. századi magyarországi fejedelmi tükrök

Összefüggésben az európai irodalmakkal, Magyarországon a 17. században lett népszerű a fejedelmi tükrök műfaja, latin, német és főleg magyar nyelven. E művek részben fordítások (Szepsi Korocz Gy., Draskovich J., Prágai A., ifj. Teleki M. művei), részben többé-kevésbé eredetinek tekinthető kompilációk (Pataki Fűsüs J., I. Rákóczi Gy., Zrínyi M., Weber J. művei). A dolgozat kitér a fejedelmi tükrökhöz kapcsolódó udvari és politikai nyomtatott és kéziratos művekre is (Vetessi I., Laskai J., Ladiver I., Csáky I., Pataki I. írásai). Az említett művek a kor legmagasabb politikai érdekeivel álltak kapcsolatban, ezeknek az érdekeknek rendelődött alá irodalmi kifejezésformájuk, helyenként felbukkanó sajátos jelképrendszerük.

Rackebrandt, Wolfgang

Privigyei Miklós: a 17./18. század fordulóján észak-németországi protesztáns egyetemek hallgatója

A 17., ill. 18. századi németországi, magyar vonatkozású albumok (emlékkönyvek) fontos művelődés- és eszmetörténeti részadatokat tartalmaznak. Az egyik ilyen album volt tulajdonosa Privigyei Miklós orvostanhallgató, aki észak-németországi egyetemeken tanult, pontosabban Odera-Frankfurtban, Halléban és Wittenbergában. Peregrinálásának útvonala jól rekonstruálható. A dolgozat hosszabb távú kutatás egyik alapvetése.

Steiner, Gerhard

A népi költészet erejéről

A Vilney és Terzky néven is publikáló, szepességi születésű Karl von Terstyánsky 19. századi kettős, német-magyar kötődésű értelmiségi; írói és életpályája számot tarthat eszme- és irodalomtörténeti érdeklődésre. Tudjuk: 1848-ban Anton Vilney néven magyar népdal-válogatás fordítását adta ki Lipcsében, ebben Petőfi-versek is szerepelnek. Vilney/Terzky fordítói-szerkesztői teljesítményének kritikai visszhangja a német szellemi életben újabb adatokkal gyarapítja ismereteinket mind a magyar költészet külföldi megjelentetéséről, mind pedig a "kettős kötődés" természetrajzából.

Joó, Etelka

Ady Endre verseinek német fordításairól

Író, költő csak akkor kerülhet be igazán a világirodalom vérkeringésébe, ha vannak, akiknek munkássága nyomán a különböző nyelvterületek olvasói méltó fordításokban ismerhetik meg életművét - vagy annak legalább egy jelentős részét. Márpedig Ady sokak szerint lefordíthatatlan. Vannak, akik azt mondják: éppen kitűnősége okán. A tanulmány ilyen kérdésekre keresi a választ, egyetlen nyelvterületet vizsgálva. Valóban hiányoznak-e a színvonalas német nyelvű Ady-tolmácsolók? Vagy mégis van-e esélye az ő életművének is arra, hogy magyar sajátosságaival együtt "bevonuljon" a világirodalomba? A német nyelvű Ady-fordítások eddigi eredményeinek filológiai áttekintését három vers (A magyar Ugaron; Májusi zápor után; Sípja régi babonának) német nyelvű változatainak összehasonlító kritikai elemzése követi. Régebbi fordítások értékeire újabb kiadások esetén érdemes odafigyelni.

Brandt, Juliane

A "Vorgangsfigur" modellje a hatvanas évek magyar és német irodalmának összehasonlításában

A dolgozat egy olyan modell teherbírását vizsgálja, amely eredetileg nemzeti irodalmi kontextusban keletkezett: D. Schlenstedt germanista, a "Vorgangsfigur" ("történesfigura") modelljével a prózaformák immanens átalakulásának a leírására törekszik. A modell alkalmasnak tűnt arra, hogy az irodalmi folyamat belső strukturájának lényeges mozzanatait ragadja meg és erről lehetőleg komplex képet adjon. Bizonyos, az NDK-beli prózában megfigyelhető strukturák a magyar regényirodalomban is fellelhetők a hatvanas években, kialakulásuk és időbeli változásuk azonban eltérő. Más modellek ("történesfigurák") nem is jönnek létre, illetve hasonló jelenségek formális létezése ellenére ezek csak marginális értékűek. Mivel a hasonló társadalmi struktúra és fejlődésének hasonló ütemben változó makroszerkezete bizonyos összehasonlítható alakulások alapja, az evidens eltéréseknek az oka azokban a mégiscsak különböző szociális tapasztalatokban keresendő, amelyekre a két társadalom a vizsgált időszakban szert tett.

Brandt, Juliane

"Amolyan esszéista filozófus, aki a gondolkodást és a költészetet azonosítja." Konrád György regényei

Konrád György ez az egyik interjújában tett nyilatkozata irodalmi alkotásainak mottójául szolgálhat. Esszéisztikus eszmefuttatások és a regényvilág öntörvényűsége jellemző feszültséget teremt, ami már az első, *A látogató* című művében tapasztalható. Regényei sorában a szerző és az elbeszélő, a regényalak és az elbeszélő világ determinánsai viszonyában lassú hangsúlyváltozásra kerül sor. Ennek egyik legszembetűnőbb következménye a történelem változó szerepe a művei strukturájában és annak beépítése a regényvilág konstituálásába. *A látogató*ban és *A városalapító*ban elsősorban az önéletrajz rekonstrukciója következik be. *A cinkos* történeti kialakulásában követi nyomon azt, ami az előző művekben inkább elméleti dilemmaként jelenik meg; az aktív résztvevő szempontjából játssza végig azok strukturális alapproblémáját: az intézményesített világmegváltás lehetőségeit. *A kerti mulatságban* végül "az emberi életek gomolygását" (*Látogató*) pozitív lehetőségként veszi fel: a szerző-elbeszélő "regényváros"-át terjeszti ki, és figuráiban élvezzi az esszéisztikus szókimondás lehetőségeit.

Rüggerdt, Irene

A képek átalakulásáról. Magyar expresszionista igei metaforák - németül

Az expresszionista vers keretében az ige mindig is mágikus hatású. Az állítmányi szintagma inkongruens tagjai közt rejlő feszültség valamint az egyéni igeképzések asszociációkat indító lehetőségei révén az ige a költői képek expresszivitásának és dinamikájának elsődleges forrása. A dolgozat két csoportban elemzi az igei metaforákat: "analitikus" igei metaforaként az olyan állítmányi (igéből és elsőrangú főnévi mondatrészből álló) szintagmát vizsgálja, melynek tagjai inkongruensen viszonyulnak egymáshoz. A "szintetikus" igei metafora alatt pedig az egyéni denominális igeképzést vizsgálja, amely rövidített hasonlatként elsősorban metaforai szintagmán kívül valósul meg. Végezetül az igei metaforák két típusának német fordításait próbálja csoportosítani a szerző.

Spehr, Thomas

A német és a magyar igeidő-alakok kölcsönös megfeleltetése

A dolgozat szerzője német-magyar, ill. magyar-német viszonylatban vizsgálja az igeidők kölcsönös megfeleltetését. A szerző részletesen leírja a két nyelv igeidő-rendszerét; szépirodalmi példaanyagon mutatja be a két nyelv egymástól tipológiailag eltérő igeidő-alakjainak a fordítási lehetőségeit. Végezetül rendszerezve nyújt áttekintést a megfelelések típusairól.

Galdia, Marcus és Höpp, Karin

A kétnyelvűség aspektusai a finnugor népeknél a Mari és a Komi nép példáján szemlélítve

Több- és kétnyelvűség olyan társadalmi jelenség, amely meghatározza az urali nyelveket beszélők mindennapi életét. Általában abból kell kiindulni, hogy a kisebb urali nyelveket beszélők többsége kétnyelvű. A Szovjetunió fokozatos szétesése szabad teret nyitott, amelyben a "kis" finnugor népek szabadon artikulálhatják magukat. A marik új nyelvi törvénye valamint a Komi Köztársaság függetlenségi nyilatkozata alapján a nyelvi törvények területén történt néhány aktuális változást mutat be a dolgozat. A legújabb fejlemények bizonyítják, hogy a Nyugaton évek óta elterjedt kép a "kisebb" népek fokozatos elmerüléséről félreértésen alapult. Végezetül a finnugor népek kétnyelvűségének néhány pozitív aspektusáról van szó: a kétnyelvűség mint eszköz az egyén kognitív lehetőségeinek kibővüléséhez, az identitás-keresés folyamatában betöltött szerepe valamint az interkulturális kommunikáció előfeltételeként tapasztalható jelentősége.

Hartung, Liselotte

A chanti nép nyelvének és kultúrájának megőrzése a nyolcvanas évek ébredési mozgalmainak időszakában

Az útirajzszerű beszámoló az osztjások földjén 1988 nyarán szerzett benyomásokat rögzíti. Bepillantást nyerünk az Ob és mellékfolyói alsó folyásánál élő osztják nemzetiségű lakosság életébe, megismerkedhetünk az ottani értelmiségi rétegnek a hagyományok megőrzésére irányuló erőfeszítéseivel. A sűrűbben lakott, főleg északi és keleti osztják területeken a gyermekek négyéves anyanyelvi oktatásban részesülnek. Az oktatás bentlakásos keretek között és nagyobbrészt az utóbbi években készült tankönyvek alapján folyik. Folytatód-
nak a munkálatok az egységes osztják hangrendszernek megfelelő ábécé-rend kialakítása érdekében. A helyzetkép kiterjed a népi kultúra ápolásának olyan területeire is mint a varrási és hímzési technika. A temetkezési szertartásokban az élet és a halál egységében való hit jut kifejezésre.